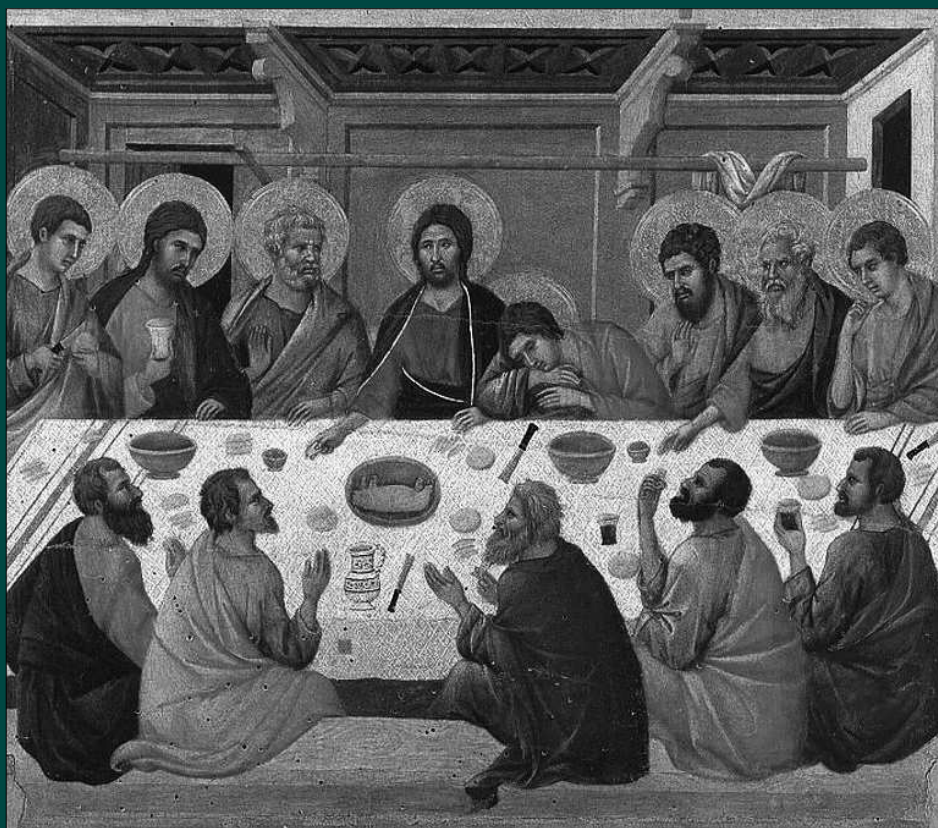

BISSCHOPPELIJKE BRIEVEN

JUNI 2008

rkkerk
.nl

Kerk, Eucharistie en Priesterschap

Kerk, Eucharistie en Priesterschap

Bisschoppelijke Brief

Voorwoord

Het christelijke, het katholieke geloof is een gave en een opgave. Het is een geschenk, omdat het ons als gedoopten levensoriëntatie biedt en het ons mogelijk maakt in vreugde te leven in verbondenheid met God en met medemensen.

Het is een opgave, omdat het ons uitnodigt om Gods liefde voor ons met trouwe wederliefde te beantwoorden en actief mee te werken aan de opbouw van de Kerk en aan een menswaardige samenleving. Zowel de kerkelijke context als de culturele en maatschappelijke context, waarin de wisselwerking tussen de gave en de opgave van het doopsel ons bereikt, is aan verandering onderhevig. Een nieuwe context doet nieuwe vragen rijzen.

Zestien jaar geleden hebben wij vragen die toen leefden besproken in de bisschoppelijke Brief *In Christus' naam. Herderlijk schrijven over woord, sacrament, ambt en wijding*.¹ Dit schrijven is posi-

tief ontvangen en vertaald in het Italiaans en het Engels.

In 1999 volgde hierop *Meewerken in het pas-toraat*, een beleidsnota bij de 'Instructie over enige vragen betreffende de medewerking van lekenge-lovigen aan het dienstwerk van de priesters'.² Deze documenten hebben aan actualiteit en belang nog steeds niet ingeboet en wij bevelen lezing ervan van harte aan!

Inmiddels zijn we weer tien jaar verder en die-nen zich opnieuw vragen aan, die beantwoord moeten worden. Om die reden publiceren wij nu dit schrijven *Kerk, Eucharistie en Priesterschap*.

Utrecht, 8 april 2008

Mgr. J.G.M. van Burgsteden s.s.s., hulpbisschop van Haarlem

Mgr.dr. W.J. Eijk, aartsbisschop van Utrecht

Mgr.dr. J.H.J. van den Hende, bisschop van Breda

Mgr.drs. A.L.M. Hurkmans, bisschop van 's-Hertogenbosch

Mgr.dr. E.J. de Jong, hulpbisschop van Roermond

Mgr.dr. G.J.N. de Korte, hulpbisschop van Utrecht

Mgr.drs. A.H. van Luyn s.d.b., bisschop van Rotterdam

Mgr.dr. J.M. Punt, bisschop van Haarlem

Mgr. F.J.M. Wiertz, bisschop van Roermond

1. Inleiding

Nieuwe vragen

In de voorbije jaren zijn nieuwe vragen gerezen met betrekking tot bijvoorbeeld de organisatie en de reorganisatie van de pastorale zorg, het teruglopende kerkbezoek, het beperkte aantal priesters, roepingenpastoraat en theologische kwesties. In deze brief willen we als bisschoppen enkele hoofdlijnen van een antwoord op deze vragen en uitdagingen schetsen. De publicatie door de Nederlandse dominicanen van de brochure *Kerk & Ambt. Onderweg naar een kerk met toekomst*³ is mede aanleiding voor deze brief. Evenals het generaal bestuur van de orde der dominicanen te Rome wijzen wij de strekking van de brochure af op grond van de leer van de Kerk, met name waar de brochure ervoor pleit om parochies zelf voorgangers voor de Eucharistie te laten kiezen. Wij hebben ook ernstige kritiek op de wijze waarop door en in de brochure gecommuniceerd wordt. Wij denken daarbij aan het volledig ontbreken van overleg met de Nederlandse bisschoppen en met het generaal bestuur van de dominicanen in Rome voorafgaande aan de verspreiding van de brochure. Voorts denken wij aan het gegeven dat de tekst erg polair is gesteld – boven versus beneden, bisschoppen versus gelovigen – en weliswaar zegt te willen uitnodigen tot dialoog, maar in feite oproept tot het scheppen van voldongen feiten.⁴

De aanleiding voor het publiceren van het rapport *Kerk & Ambt* vormt de situatie in de parochiegemeenschappen en het beperkte aantal priesters. Wij herkennen ons in de zorg van de Nederlandse dominicanen met betrekking tot de toekomst van de parochies. Er is in vergelijking met twintig of veertig jaar geleden een geringer aantal priesters, dat in de nabije toekomst nog verder zal dalen. Het is niet meer mogelijk om in dezelfde frequentie de Eucharistie, die toch het hart van het parochieleven vormt, te vieren. Wij vinden het belangrijk daarbij op te merken, dat het gegeven van 'minder priesters' een relatief gegeven is. Er zijn immers ook minder praktiserende katholieke gelovigen, en dat betreuren wij evenzeer. In relatie tot het aantal

gelovigen beschikt de R.-K. Kerk over een te groot aantal kerkgebouwen. Het bevordert het liturgisch leven niet, om verspreid over zo veel gebouwen vieringen te houden en het is financieel niet meer mogelijk al die gebouwen te onderhouden. Als gevolg van deze situatie gaat veel energie van bisdombesturen, priesters, diakens, pastoraal werkers (m/v), parochiebesturen, vrijwilligers en anderen zitten in reorganisatie, kerksluiting, processen van samenwerking en fusie. Het is niet gemakkelijk een antwoord te vinden op het kleiner aantal priesters, de verzwakking van het geloofsleven bij velen en de andere uitdagingen en problemen waar katholiek Nederland voor staat. Van twee zaken zijn wij evenwel overtuigd. Ten eerste: de roepingencrisis staat in een bredere context van een geloofscrisis en een navolgingscrisis, ja van een bepaalde cultuurcrisis. Wij pleiten daarom allereerst voor een verdieping van het geloofsleven van onze gemeenschappen. Voorts zijn we overtuigd van het fundamentele belang, ons bij onze inzet voor de toekomst van de Kerk in Nederland te baseren op een solide katholieke theologie en om verbonden te blijven met de katholieke Kerk in andere landen, met de wereldkerk en met name met het katholieke leerambt.

We hebben als Kerk een waardevolle geloofsschat ontvangen, en aan ons allen is opgedragen hieraan trouw te blijven en de centrale waarden van evangelie en traditie in nieuwe situaties te beleven en te actualiseren. Een aantal van die belangrijke kernwaarden met betrekking tot Kerk, Eucharistie en ambt willen we in deze brief verder uitdiepen. Zij liggen ten grondslag aan ons beleid, en wij nodigen de lezers uit zich ervoor te openen, hun geloven en denken er door te verrijken en ze vruchtbaar te laten worden in hun handelen. Deze huidige brief bouwt voort op de reeds genoemde bisschoppelijke Brief *In Christus' naam*.

2. De Kerk: op zoek naar het zelfverstaan van de R.-K. Kerk volgens Vaticanum II

Het is opmerkelijk dat de Kerk al twintig eeuwen bestaat en in haar lange geschiedenis allerlei *ups* en *downs* heeft gekend. Zij was in staat de bedreiging van bijvoorbeeld het communisme te doorstaan en allerlei andere gevaren te trotseren. Weliswaar moeten we een drastische teruggang in kerkbezoek en een fors verlies aan kerkelijke invloed bij het maatschappelijke debat vaststellen, er zijn echter ook verschillende positieve tekenen. Wij denken daarbij met name aan de vele betrokken vrijwilligers in bijna elke parochie. Wij hebben veel waardering voor hun inzet, volharding en enthousiasme. Graag spreken we eveneens onze dank uit voor de grote inzet van priesters, diakens, pastoraal werkers (m/v) en catecheten bij de opbouw van de parochiegemeenschappen. Positieve tekenen zijn ook bijeenkomsten als de Wereldjongerendagen in Keulen tijdens de zomer van 2005, die ruim één miljoen jongeren op de been brachten, en de Katholieke Jongerendag in Nederland. Veel journalisten hebben zich verbaasd over de grote aantallen jongeren en over de opbouwende sfeer in Keulen. Het paste niet in hun beeld van secularisatie en vergrijzing. Deze korte schets van de situatie van de Kerk roept bij ons verwondering op. Wij zijn ervan overtuigd dat de Kerk niet slechts het werk van mensen is. Ja, zij is *ook* het werk van mensen en helaas verduisteren mensen door hun zonden en hun traagheid soms het ware gelaat van de Kerk. De geschiedenis levert voldoende voorbeelden. Ten diepste is de Kerk echter *allereerst* het werk van de drie-ene God! Zij is – om met de H. Schrift te spreken – het Volk van God, het Lichaam van Christus en de Tempel van de heilige Geest.⁵

Hoe heeft men zich in de afgelopen eeuwen de Kerk voorgesteld en op welke wijze heeft men haar vormgegeven? De brochure *Kerk & Ambt* heeft gelijk wanneer zij stelt dat in de eeuwen voorafgaande aan het Tweede Vaticaans Concilie de Kerk vooral werd beschouwd als een instituut met een piramidale en hiërarchische structuur. De gewone

gelovigen namen een ondergeschikte rol in, de meeste aandacht ging uit naar de ambtsdragers. Vaticanum II heeft hier verandering in aangebracht en deze herbezinning en herordening dient als een zegen beschouwd te worden. De brochure interpreteert het concilie echter foutief, omdat zij een eenzijdige keuze maakt voor het beeld van de Kerk als Volk van God en ten onrechte beweert dat dit de volledige kerkvisie van Vaticanum II zou zijn. Zij beroept zich slechts op het tweede hoofdstuk van de Constitutie over de Kerk *Lumen gentium* en probeert op basis hiervan een eventuele koers van parochies los van het bisdom en zijn bisschop te legitimeren. Dit botst echter met het katholieke karakter van parochies. We willen verhelderen wat we hiermee bedoelen.

De rijkdom van Vaticanum II

Vanaf de hoge Middeleeuwen werd de Rooms-Katholieke Kerk vele eeuwen lang vooral gezien als een instituut, een juridische organisatie, de hiërarchie. Op deze wijze verdedigde zij zich weliswaar tegen aanvallen van buitenaf, het had echter een eenzijdige kerkvisie tot gevolg waarin bijna alle aandacht uitging naar haar buitenkant en structuur. Tijdens het Tweede Vaticaans Concilie, dat gehouden werd in de jaren 1962 tot en met 1965, werd aanvankelijk een ontwerp-tekst over de Kerk voorgelegd waarin haar buitenkant en structuur nog steeds centraal stonden. Na lange en heftige discussies werden aan het begin van deze ontwerp-tekst twee hoofdstukken toegevoegd. Eerst een hoofdstuk met als opschrift 'Het mysterie van de Kerk' om duidelijk te maken dat de Kerk allereerst een *gelóófs*-gemeenschap is en pas binnen Gods heilsplan met de mensen begrepen kan worden. Vervolgens een hoofdstuk met het opschrift 'Het volk van God' om voorafgaande aan de bespreking van afzonderlijke groepen, ambten en taken éerst de gemeenschappelijke waardigheid en zending van *alle* gedoopten als leden van het éne Volk van God te benadrukken. Alle gedoopten, jong of oud, man of vrouw, autochtoon of allochtoon, vrijwilliger of randkerkelijk, maken immers deel uit van de ene christelijke geloofsfamilie. Aan de Constitutie

over de Kerk *Lumen gentium* is tijdens het Tweede Vaticaans Concilie drie jaar lang gewerkt. Het gemeenschappelijke inzicht in wezen, zending en structuur van de Kerk en de consensus over de formulering ervan groeide slechts geleidelijk. Bij de eindstemming in november 1964 over de slottekst, die uit acht hoofdstukken bestaat, ging echter een overweldigende meerderheid van 2.151 concilievaarders met slechts vijf tegenstemmen akkoord met de huidige tekst. Een indrukwekkende overeenstemming dus met betrekking tot de visie op de Kerk. *Lumen gentium* vormt met de vijftien andere documenten van Vaticanum II een waardevol fundament voor de huidige R.-K. Kerk.

Als katholieken mogen we blij zijn met de rijkdommen van Vaticanum II, want zij bieden met de H. Schrift wereldwijd en ook in ons land waardevolle uitgangspunten voor nieuwe uitdagingen en problemen aan het begin van de eenentwintigste eeuw. Het rapport van de dominicanen besteedt geen aandacht aan de eerste inlas – dat van het hoofdstuk over het mysterie van de Kerk – in de Constitutie over de Kerk. Ook verwerkt het niet of nauwelijks de inhoud van dit eerste hoofdstuk en dat van de hoofdstukken III tot en met VIII in haar studie. Bijna alle aandacht gaat uit naar de Kerk als Volk van God.⁶ Dit beeld is weliswaar waardevol, maar moet aangevuld worden met andere beelden en begrippen. Het dominicaanse rapport gaat op selectieve wijze⁷ om met Vaticanum II en dat heeft een eenzijdig kerkbeeld tot gevolg.

'Lumen gentium' biedt een evenwichtige kerkvisie

Hoe ziet de opbouw van *Lumen gentium*, dat wel de *magna charta* voor de Kerk vanaf Vaticanum II wordt genoemd, eruit? Na het genoemde eerste en tweede hoofdstuk volgen twee hoofdstukken die de structuur van de Kerk behandelen. Zij bestaat uit ambtsdragers (hoofdstuk III) en leken (hoofdstuk IV). De hoofdstukken V en VI spreken over het doel van de Kerk en de richting die zij opgaat. Alle gedoopten zijn geroepen tot heiligheid, tot evangelische volmaaktheid (hoofdstuk V). Die algemene roeping krijgt in het religieuze leven door de be-

oefening van de evangelische raden een bijzondere vorm (hoofdstuk VI). De laatste twee hoofdstukken behandelen het eschatologische karakter van de Kerk. Zij is een pelgrimerende gemeenschap, die op weg is naar haar voltooiing aan het einde der tijden (hoofdstuk VII). Waartoe de Kerk als geheel is geroepen, wordt in Maria op persoonlijke wijze reeds zichtbaar. Over haar spreekt hoofdstuk VIII, het slot-hoofdstuk. De Constitutie over de Kerk bestaat dus uit acht hoofdstukken. Geen enkel hoofdstuk kan gemist worden bij een evenwichtige visie op de Kerk.

We hebben de opbouw van *Lumen gentium* in herinnering geroepen omdat we veel waarde hechten aan een juiste visie op de Kerk. Bisschoppen, leken en de overige leden van de Kerk hebben elkaar nodig, hebben ieder een eigen zending en taak en behoren tot het éne Volk van God. Het is verder van belang te weten dat Vaticanum II niet alleen spreekt over de Kerk als Volk van God, maar ook over de Kerk als Lichaam van Christus en als Tempel van de heilige Geest. Bovendien verstaat de Kerk zichzelf als sacrament. Geheel aan het begin van het eerste hoofdstuk van *Lumen gentium* komt de diepzinnige en verstrekkende formulering voor: "In Christus is de Kerk als het ware het sacrament, dat wil zeggen het teken en het instrument, van de innige vereniging met God en van de eenheid van heel het menselijk geslacht" (*Lumen gentium* § 1). Vertaald naar parochies toe impliceert deze sacramentaliteit van de Kerk dat parochies de taak hebben om naast de verzoening met God verzoening in woonwijken, dorpen en andere verbanden te bevorderen. We maken graag attent op nog een aspect. Een mens leeft zowel in een bepaald dorp of een bepaalde wijk, als in een bepaalde regio of land en is tevens wereldburger. In een evenwichtige katholieke kerkvisie weerspiegelt zich dit in het gegeven dat een katholiek gedoopte in de regel zowel behoort tot een bepaalde parochie, als tot een bisdom, als tot de wereldkerk. Een bisschop heeft tot taak de eenheid van het bisdom te bewerken en er borg voor de staan. Tot de opdracht van de paus behoort het de eenheid van de universele Kerk vorm te geven en te dienen.

Op bepaalde plaatsen lijkt de brochure *Kerk & Ambt* te kiezen voor een min of meer autonoom karakter van de parochiegemeenschappen – men spreekt in dat verband wel van een congregationalistische kerkopvatting –, maar volgens het officiële katholieke zelfverstaan dient er een organische wisselwerking te zijn tussen de drie niveaus van kerk-zijn: Het niveau van de parochie, dat van het bisdom en dat van de universele Kerk. Natuurlijk zijn spanningen in de praktijk soms moeilijk te vermijden. De Kerk als *communio*, als geloofsgemeenschap krijgt gestalte in het zoeken naar een evenwicht tussen de drie genoemde niveaus. Vooral streeft zij als gemeenschap naar een verdieping van haar verworteling in de gemeenschap van de drie-ene God, de volmaakte en levengevende *communio* van Vader, Zoon en heilige Geest.

3. De Eucharistie: bron en hoogtepunt van heel het christelijk leven

Met recht benadrukt de brochure *Kerk & Ambt* het belang van "het viere van de Eucharistie als sacrament van eenheid en verbondenheid met elkaar en met Christus" (blz. 31) voor de parochiegemeenschap. De zondagse viering van de Eucharistie vormt het centrum van het leven van de katholieke geloofsgemeenschappen. Het Tweede Vaticaans Concilie doet de veelzeggende uitspraak dat de Eucharistie "bron en hoogtepunt is van heel het christelijk leven" (*Lumen gentium* § 11). In de H. Schrift lezen we over het belang van het "breken van het brood" voor de eerste christengemeenschap van Jeruzalem: "Zij legden zich ernstig toe op de leer der apostelen, bleven trouw aan het gemeenschappelijk leven en ijverig in het breken van het brood en in het gebed" (Hnd 2,42; vgl. 46). De zondagse Eucharistieviering brengt mensen in hun verscheidenheid in gemeenschap samen. Zij worden gesterkt met de kracht van de heilige Geest in hun houding van geloof, hoop en liefde. De Constitutie over de liturgie van het Tweede Vaticaans Concilie vat dit kernachtig samen, door te schrijven dat de christenen op de dag des Heren samen komen "om het woord van God te aanhoren en aan

de Eucharistie deel te nemen en zo het lijden, de verrijzenis en de heerlijkheid van de Heer Jezus te gedenken en dank te brengen aan God, die hen 'door de opstanding van Jezus Christus uit de doden heeft verwekt tot een nieuw leven van hoop' (1Pe 1,3)".⁸ Er bestaat dus een intrinsieke band tussen de zondag, het Paasmysterie, de Eucharistie, de Kerk en de maatschappelijke taak van de christenen. De formulering uit de brochure *Kerk & Ambt* "In ons verstaan van de Eucharistie is zij een broederlijk en zusterlijk delen van brood en wijn waarbij Jezus in ons midden is" (blz. 30) karakteriseren wij als te mager. De Eucharistie heeft een diepere betekenis en daar dienen we ons van bewust te zijn.

De éne Eucharistie en haar vele aspecten

Juist als bijdrage aan een nieuwe eucharistische catechese of, zoals hij het zelf noemt, om een "eucharistische verwondering op te wekken"⁹ heeft paus Johannes Paulus II in 2003 de encycliek *Ecclesia de Eucharistia. Over de Eucharistie in haar verhouding tot de Kerk* geschreven. Het kan beschouwd worden als zijn persoonlijk testament, maar meer nog is het rondschrijven een betrouwbare samenvatting van het geloof van de Kerk in het centrale sacrament. Dit sacrament vormt het hart van het christelijk leven, "want in de heilige Eucharistie ligt heel het geestelijk goed van de Kerk vervat, namelijk Christus zelf, ons Paaslam en het levend brood dat het door zijn Vlees in de heilige Geest tot leven gebrachte en tot leven wekkende leven schenkt aan de mensen. Daarom is de blik van de Kerk voortdurend gericht op de Heer die in het Sacrament van het altaar aanwezig is; daarin ontdekt zij de volledige manifestatie van zijn oneindige liefde" (§ 1). De Eucharistie is rijk aan betekenis. Zij is dankzegging aan de Vader, maaltijd met Christus en met elkaar, viering in de kracht van de heilige Geest van de eucharistische tegenwoordigheid van Jezus Christus, gedachtenis aan Zijn offer en sacrament van eenheid en liefde. Wellicht kan de diepe betekenis van de Eucharistie pas ten volle begrepen worden in de eucharistische aanbidding. Hierbij verwijlen we in stilte bij het myste-

rie van Christus' liefdevolle tegenwoordigheid onder de eucharistische gedaante van brood. Dat de eucharistische aanbidding bron van grote sociale inzet kan zijn wordt bijvoorbeeld duidelijk in het leven van de zusters van *Moeder Teresa*. Juist in de aanbidding vinden de *Missionaries of Charity*, zoals de officiële naam van de congregatie luidt, kracht voor hun liefdevolle inzet onder de *outcasts* in India en vele andere landen. Wij merken bovendien dat veel nieuwe katholieke bewegingen grote waarde hechten aan de eucharistische aanbidding voor hun spiritualiteit en hun maatschappelijk engagement. Daarom bevelen wij de parochiegemeenschappen van harte aan, om met volharding te trachten de eucharistische aanbidding in hun liturgisch programma een plaats te geven. Wij herinneren ons de inspirerende en diepzinnige preek die paus Benedictus XVI op 21 augustus 2005 hield bij de afsluitende Eucharistieviering op het *Marienveld* tijdens de Wereldjongerendagen in Keulen. Hij verhelderde hierin de samenhang tussen Eucharistie, het proces van persoonlijke en maatschappelijke omvorming, de cultuur van de zondag en een leven als jongere en volwassene vanuit de Eucharistie. Het is de moeite waard deze preek te lezen en te overwegen.¹⁰

De intrinsieke band tussen Kerk en Eucharistie

De vele aspecten van het sacrament van de Eucharistie worden in de genoemde encycliek op een heldere wijze uiteengezet. Zoals de ondertitel van het rondschrijven reeds aangeeft gaat de bijzondere belangstelling van paus Johannes Paulus II uit naar de onderlinge wisselwerking tussen Eucharistie en Kerk. Het is immers de Kerk die de Eucharistie viert en het is de Eucharistie die de Kerk opbouwt. In dat kader schrijft de paus in het derde hoofdstuk met de titel: 'De apostoliciteit van de Eucharistie en van de Kerk' het volgende: "De gemeente die samenkomt voor de viering van de Eucharistie heeft, wil het een echte eucharistische gemeente zijn, absoluut de aanwezigheid van een gewijde priester nodig die haar voorziet. Van de andere kant is de gemeente uit eigen kracht niet in staat een gewijde

bedienaar aan te stellen. Deze bedienaar is een gave die de gemeente ontvangt door de apostolische successie die teruggaat tot de apostelen. Het is de bisschop die, door het sacrament van de wijding, een nieuwe priester aanstelt door op hem de macht over te dragen om de Eucharistie te vieren. Daarom kan het eucharistisch mysterie in geen enkele gemeenschap gevierd worden dan door de gewijde priester, hetgeen het Vierde Lateraans Concilie uitdrukkelijk heeft verklaard" (§ 29). De intrinsieke band tussen enerzijds Eucharistie en priesterschap en anderzijds priesterschap en bisschopsambt geeft te denken. Het impliceert dat iedere Eucharistieviering van een afzonderlijke gemeenschap of parochie krachtens haar wezen altijd gebeurt in gemeenschap met de universele Kerk. Het concrete criterium voor de gemeenschap in de Kerk is de eenheid met de plaatselijke bisschop. De in de Eucharistie reeds geschonken diepe *communio* tussen bisschop en parochie roept beiden op zich krachtig in te zetten, opdat deze onderlinge verbondenheid ervaarbaar en vruchtbaar kan worden.

4. Het priesterambt: niet slechts functioneel maar vooral sacramenteel van karakter

Zoals andere gemeenschappen van *mensen* hebben ook geloofsgemeenschappen behoefte aan leiders. Omdat parochies *geloofs*-gemeenschappen zijn hebben zij als zodanig een eigen karakter, een kerkelijk karakter. De geloofsgemeenschap wordt onder meer gekenmerkt door het streven naar de navolging van Christus en door de gave en de opgave van de waarden van het evangelie. Voor de gewijde ambtsdragers betekent dit dat zij niet zozeer managers zijn, maar allereerst getuigen van de verzen Christus, bedienaars die de sacramenten toedienen in de persoon van Christus en herders van de medegelovigen die aan hun zorgen zijn toevertrouwd. Kernachtig gezegd: het priesterambt is niet slechts functioneel maar op de eerste plaats sacramenteel van karakter.

Het gemeenschappelijke priesterschap en het ambtelijke priesterschap

Een blik op de H. Schrift kan een en ander verduidelijken. Paulus spreekt over de levensvernieuwende betekenis van het doopsel: "Gij weet toch, dat de doop, waardoor wij één zijn geworden met Christus Jezus, ons heeft doen delen in zijn dóód? Door de doop in zijn dood zijn wij met Hem begraven, opdat ook wij, zoals Christus door de macht van zijn Vader uit de doden is opgewekt, een nieuw leven zouden leiden" (Rom 6,3v). Krachtens het doopsel en het vormsel hebben alle christenen deel aan het profetische, priesterlijke en koninklijke ambt van Jezus Christus. Het Tweede Vaticaans Concilie spreekt in dit verband over het "gemeenschappelijke priesterschap van de gelovigen" (*Lumen gentium* § 10). Alle christenen zijn geroepen bij te dragen aan de opbouw van een inspirerende kerkgemeenschap en een humane samenleving. Als bisschoppen spreken we graag onze waardering uit voor de grote inzet van de vele vrijwilligers (m/v) in de parochies.

De evangeliën laten zien dat grote groepen mensen naar Jezus toekwamen. Het Nieuwe Testament laat echter ook zien dat Hij uit de grote groep van volgelingen twaalf personen koos en uitnodigde Hem op een bijzondere wijze na te volgen. Zij worden geroepen om alles achter te laten en van heel nabij Zijn leven mee te maken door Hem te vergezellen. Vanuit de persoonlijke gemeenschap met Hem en na bijzondere onderrichtingen worden zij uitgezonden om te verkondigen en de wereld te genezen van de macht van het kwaad. Marcus schrijft: "Jezus ging de berg op en riep tot zich die Hij zelf wilde; en zij kwamen bij Hem. Hij stelde er twaalf aan om Hem te vergezellen en door Hem uitgezonden te worden om te prediken, met de macht de duivels uit te drijven" (Mc 3,13-19). In zijn evangelie beschrijft Lucas hoe Jezus tijdens het laatste avondmaal de Eucharistie instelde en zijn apostelen de opdracht gaf: "doet dit tot een gedachtenis aan Mij" (Lc 22, 15-23). Het Matteüsevangelie eindigt met de uitzending van de leerlingen: "Gaat dus en maakt alle volkeren tot mijn leerlingen en doopt hen in de naam van de Vader

en de Zoon en de heilige Geest en leert hun te onderhouden alles wat Ik U bevolen heb. Ziet, Ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding der wereld" (Mt 28,19v). De kerkelijke traditie is op grond van deze en andere Schriftteksten tot de overtuiging gekomen, dat Jezus behalve de algemene roeping van alle leerlingen ook de bijzondere roeping van een kleine groep heeft gewild. Aan hen wordt gevraagd de Heer op een bijzondere wijze na te volgen. De leer van het ministeriële priesterschap van de gewijde ambtsdragers is hierop gebaseerd. Temidden van het gehele volk van God, zetten de ambtsdragers in zekere zin de bijzondere zending van de twaalf, van de apostelen voort. Zoals de gelovigen door de sacramenten van het doopsel en het vormsel deel krijgen aan het gemeenschappelijke priesterschap, zo verleent het sacrament van de wijding de waardigheid en de zending van het ambtelijke priesterschap.

Het Tweede Vaticaans Concilie vat de verhouding tussen ambtsdragers en de geloofsgemeenschap bondig samen en leert: "Het gemeenschappelijke priesterschap van de gelovigen en het ambtelijke of hiërarchische priesterschap zijn weliswaar in wezen en niet slechts in graad van elkaar verschillend. Doch ze zijn op elkaar aangewezen en het ene zowel als het andere heeft op zijn bijzondere wijze aan Christus' priesterschap deel" (*Lumen gentium* § 10). Het ritueel waarmee het gewijde ambt wordt overgedragen is de handoplegging en het wijdingsgebed. Door het sacrament van de wijding komt de ambtsdrager in een bijzondere relatie te staan tot Christus, die hij van nabij wil navolgen, en in een bijzondere relatie tot de kerkgemeenschap, waartoe hij behoort en die hij met toewijding wil dienen. Hij wordt in staat gesteld om zowel Christus als de kerkgemeenschap te representeren. Kerk en theologie gebruiken hiervoor de formulering, dat de ambtsdrager met name bij de bediening van de sacramenten handelt *in persona Christi capitis* (dat wil zeggen niet op persoonlijke titel, maar in de persoon van Christus, die het hoofd van de Kerk is) en *in persona ecclesiae* (dat wil zeggen hij representeert de Kerk voor God en voor de wereld). In de reeds genoemde Brief *In*

Christus' naam zijn we hier uitvoerig op ingegaan.¹¹

Functioneel en/of sacramenteel?

De brochure *Kerk & Ambt* gaat uit van de these dat de kerkelijke ambtsbediening met name in het eerste millennium een tamelijk grote wisselende vormgeving heeft gekend. Dat zou dan een drastisch nieuwe vormgeving in het heden moeten rechtvaardigen. Wij constateren echter dat de brochure een foutieve visie huldigt, namelijk de veronderstelling van een zeer grote mate van 'kneedbaarheid' van het ambt. In het eerste millennium zullen er ongetwijfeld accentverschuivingen in ambtsvisie en verschillen in de concrete vormgeving van het ambt zijn geweest, maar ten diepste geldt wat Vaticanum II schrijft over de oorsprong en de ontwikkeling van het gewijde ambt: "Zo wordt het door God ingestelde kerkelijke ambt in verscheidene wijdingsorden uitgeoefend door degenen die reeds van oudsher (*ab antiquo*) als bisschoppen, priesters en diakens bekend staan" (*Lumen gentium* § 28). Men kan hiervoor verwijzen naar Ignatius van Antiochië (ca. 110), die al getuigenis aflegt van het bestaan van een driedelig ambt: een bisschop (*episkopos*) als leider van de plaatselijke Kerk, de presbyters (de latere priesters) die hem daarbij ondersteunen en de diakens die naast bepaalde liturgische functies vooral zorgen voor de caritatieve dienstverlening. Het is te betreuren dat het rapport van de dominicanen te zeer uit gaat van een functionele benadering van de voorganger: hij of zij moet leiding geven. Vaticanum II heeft de functionele dimensie van het kerkelijke ambt niet ontkend, maar primair het sacramentele karakter van het gewijde ambt benadrukt: de priester is allereerst getuige van de verzen Heer en pas op de tweede plaats een bestuurder. Hij is bij de bediening van de sacramenten primair een teken en een instrument in Gods hand. Over Eucharistie en priesterschap kan men daarom niet naar eigen inzichten beschikken.

Het document *Kerk & Ambt* eindigt met 'criteria waaraan een gemeentevorganger moet voldoen' en stelt onder meer: "Voorgangers in lokale

vieringen dienen bezielde gelovigen te zijn. Of ze vrouw of man zijn, homo of hetero, gehuwd of ongehuwd zijn, doet niet ter zake. Wat wel ter zake doet, is een aanstekelijke geloofshouding" (blz. 36). Het vervolgt met: "Mocht de bisschop de wijding of inordening weigeren op grond van argumenten die niet het wezen van de Eucharistie raken, zoals de celibaatsverplichting, dan mogen de parochies erop vertrouwen dat zij toch echt en waarachtig Eucharistie vieren wanneer zij biddend brood en wijn delen" (blz. 37). De auteurs benadrukken "dat dit pleidooi is gebaseerd op uitspraken van het Tweede Vaticaans Concilie" (blz. 37). Uit wat in het voorafgaande is gezegd over Kerk, Eucharistie en priesterschap moge duidelijk zijn, dat men zich voor deze vrijzinnige visies beslist niet kan beroepen op theologisch-historische ontwikkelingen of op Vaticanum II. Het pleidooi is in strijd met het geloof van de Rooms-Katholieke Kerk.

Positief tegenover de geldende criteria van toelating tot het gewijde ambt

Bij de opbouw van de Kerk is het gewijde ambt van grote, ja wezenlijke betekenis. De zorg voor goede ambtsdragers is daarom een belangrijke opdracht voor de gehele geloofsgemeenschap. In de Latijnse katholieke Kerk worden slechts tot de priesterwijding toegelaten zij die man zijn, een degelijke opleiding hebben genoten en bereid zijn tot het onderhouden van het celibaat. Men spreekt van de drie toelatingcriteria tot het gewijde ambt. In de volgende alinea's zullen wij onze visie hierop geven. Zoals zal blijken staan wij positief tegenover de geldende criteria van toelating tot het gewijde ambt, omdat zij van bijzondere spirituele, theologische en pastorale betekenis zijn. We worden in onze opvattingen bevestigd door Vaticanum II, dat de criteria heeft onderstreept. Wij stellen vast dat de brochure *Kerk & Ambt* deze criteria ten onrechte niet aanvaardt (vgl. blz. 31-37). Recente belangrijke documenten als de *Codex* en de *Catechismus van de Katholieke Kerk* spreken duidelijke taal ten gunste van de geldende criteria. Ook recente gezagvolle kerkelijke organen als Bisschoppensynodes willen er aan vasthouden en hebben de criteria

bevestigd. Als bisschoppen van Nederland realiseren we ons dat door sommigen in ons land wordt gepleit voor verruiming van de toelatingsnormen voor de gewijde ambten. In verbondenheid met de wereldkerk willen wij echter bewust vasthouden aan de geldende regelingen. Verschillende aspecten van dit thema hebben we behandeld in de brief *In Christus' naam*. Wij verwijzen naar deze brief en naar andere kerkelijke teksten voor een uitvoerige behandeling van de thematiek van de toelatingscriteria.¹²

Wij beperken ons hier tot het volgende: In de Latijnse Kerk zijn de bisschops- en priesterwijding verbonden met het charisma van het celibaat. Dat wil zeggen met de plicht, ongehuwd en in volkomen kuisheid te leven. Het gaat om een vrijwillig ongehuwd-zijn "omwille van het Rijk der hemelen" (vgl. Mt 19,12). Het is een bijzonder teken van de navolging van Jezus, die zelf ongehuwd leefde, en een teken van de volkomen beschikbaarheid voor God en de mensen. Het celibaat is eveneens een eschatologisch teken omdat het de overtuiging levend houdt, dat "de wereld die wij zien voorbijgaat" (1Kor 7,31) en het Rijk Gods op komst is. Het is van existentiële betekenis omdat het aan betrokkene als het ware telkens vraagt of het Rijk Gods echt die parel is, waarvoor hij al het andere heeft prijsgegeven (vgl. Mt 13,44-46). Het is voorts een teken van solidariteit, want het celibaat maakt de priester vrij voor de totale dienst aan "de zaak des Heren" (1Kor 7,32). Vaticanum II heeft de celibaatsverplichting voor kandidaten voor het priesterschap opnieuw goedgekeurd en bekrachtigd. Het *Decreet over het ambt en het leven van de priesters* stelt, dat het celibaat "om meerdere redenen past bij het priesterschap" (§ 16). Wij zijn ervan overtuigd dat het huidige priestergebrek een symptoom is van een diepere en bredere crisis, die niet geïsoleerd en apart opgelost kan worden door een uiterlijke verandering van een wet. Het gegeven dat niet alleen de ongehuwde staat, maar ook huwelijk en gezin in een crisis verkeren lijkt onze visie te bevestigen. Een verlevendiging van het geloof van de gedoopten en een intensivering van het zoeken naar het Rijk Gods, dienen bij het

gesprek over de ambtsproblematiek op de eerste plaats te komen.

Het thema 'vrouw en priesterschap' heeft in de voorbije decennia veel pennen en tongen in beweging gebracht. De R.-K. Kerk verwerpt iedere vorm van discriminatie van de vrouw, maar is er ten diepste van overtuigd dat het priesterschap niet behoort tot het domein van de rechten van de menselijke persoon en in die zin opeisbaar zou zijn. Het behoort tot een andere orde, die van de heilseconomie, en kan slechts vanuit een diep inzicht in de heilseconomie juist verstaan worden. Met betrekking tot het genoemde thema doet de Congregatie voor de Geloofsleer in 1976 in de verklaring *Inter insigniores* belangrijke uitspraken. Zij concludeert dat de Kerk "zichzelf niet beschouwt als het gezag dat vrouwen toe kan laten tot de priesterwijding". Als argumenten worden onder meer genoemd: het in het Nieuwe Testament gegeven voorbeeld van Christus die alleen mannen tot apostel koos en de constante praktijk van de Kerk die in navolging van Christus alleen mannen heeft gekozen. De Romeinse verklaring stelt, dat de praxis van Jezus en de oerkerk niet is ingegeven door de socio-culturele context van die tijd en dat zij van normatieve betekenis is voor de latere Kerk. Van groot belang voor het thema vrouw en priesterschap is *Ordinatio sacerdotalis, apostolische Brief over de priesterwijding die exclusief aan mannen is voorbehouden*, die in 1994 verscheen. Paus Johannes Paulus II besluit dit korte schrijven met: "Teneinde iedere twijfel over een kwestie van groot belang, die de goddelijke constitutie van de Kerk betreft, weg te nemen, verklaar ik op grond van mijn taak om mijn broeders te bevestigen (vgl. Lc 22,32), dat de Kerk op geen enkele manier bevoegd is om aan vrouwen de priesterwijding te verlenen en dat alle gelovigen van de Kerk zich aan dit standpunt dienen te houden als zijnde definitief."¹³

Wij herhalen wat we geschreven hebben in de brief *In Christus' naam*: "De bisschoppen vinden dat vermeden moet worden dat de kwestie van de toelating van de vrouw tot het priesterschap gebruikt wordt als instrument in een emancipatie-

strijd. Zij hopen dat het thema niet de aandacht afleidt van de maatschappelijke en kerkelijke terreinen waar het ontbreekt aan erkenning van de volwaardige plaats van de vrouw en zij wijzen hun geloofsgemeenschap op de noodzaak solidair te zijn met de kerkelijke traditie van zoveel eeuwen en zoveel plaatsen" (blz. 30). Wij bisschoppen houden vast aan de geldende toelatingscriteria. En de afname van het aantal priesters dan? Op het belang van roepingenpastoraat en het creëren van een gunstig klimaat waarin roepingen tot het gewijde ambt kunnen ontluiken en groeien en met vertrouwen beantwoord kunnen worden, komen we in het volgende hoofdstuk terug.

5. Samen werken aan de uitdagingen waar bisdommen en parochies voor staan

Welke uitspraken kunnen we doen met betrekking tot de toekomstkansen van de Kerk in Nederland en andere West-Europese landen? Ten diepste mogen we vertrouwen op de belofte die de verrezen Christus deed bij de uitzending van Zijn leerlingen: "Ziet, Ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding der wereld" (Mt 28,20). Een blik op de lange geschiedenis van de Kerk leert ons bovendien, dat er voortdurend *ups* en *downs* zijn geweest. Deze vertrouwenwekkende en relativerende opmerkingen nemen niet onze zorgen weg, die we hebben op korte termijn. Ondanks positieve tekenen zoals een nieuw verlangen naar zingeving en spiritualiteit en de uitstraling van overtuigde en overtuigende christenen, baren culturele verschijnselen als individualisme, materialisme en secularisering ons zorgen. Met vele anderen delen wij de zorg met betrekking tot de kwetsbaarheid van de Kerk. Het is niet gemakkelijk de genoemde kwesties tot een oplossing te brengen; er zijn geen pasklare antwoorden. De oplossingsrichting, die de auteurs van de brochure *Kerk & Ambt* hebben aangegeven, is onaanvaardbaar. Het is van fundamenteel belang uit te gaan van de beschreven kernwaarden van Eucharistie en kerkelijk ambt. Een uitvoerige behandeling van de concrete uitdagingen in de naaste toekomst waar

katholiek Nederland voor staat, overschrijdt het bestek van deze brief. We willen ons hier beperken tot enkele overwegingen met betrekking tot een viertal beleidslijnen, te weten:

- hernieuwde inzet voor de vitalisering van de parochies,
- verdieping van het roepingenpastoraat,
- voortzetting van de herstructurering van de parochies,
- gezamenlijke inzet voor de toekomst van parochies en diocesen.

Pleidooi voor een gezamenlijke inzet

De huidige uitdagingen waar parochies en bisdommen voor staan vragen om een goed overleg, een vruchtbare samenwerking en een efficiënte aanpak van de problemen door alle betrokkenen. Bisschoppen, priesters, diakens, pastoraal werkers (m/v), catecheten, parochiebestuursleden, theologen, vrijwilligers, et cetera hebben elkaar hard nodig. Zij dienen elkaars bevoegdheden, competenties en charisma's te respecteren. Kennis van katholieke waarden en posities kan onvruchtbare tijdverslindende discussies doen voorkomen. Door te streven naar een goede samenwerking kan de onderlinge verbondenheid en de vreugde om het gemeenschappelijke geloof groeien. Omdat de directe aanleiding van dit schrijven indringende vragen waren met betrekking tot het priesterambt in relatie tot de Eucharistie, hebben we nog maar weinig aandacht besteed aan de plaats van de pastoraal werkers (m/v). Wij herinneren er graag aan dat we aan hun status, statuut en taken in 1999 een eigen beleidsnota hebben gewijd onder de titel: *Meewerken in het pastoraat*.¹⁴ De pastoraal werker is een leek die op basis van doopsel en vormsel en krachtens een bisschoppelijke zending vanuit zijn/haar deskundigheid en gevoed door zijn/haar spiritualiteit een specifieke bijdrage levert aan de opbouw van de Kerk en haar zending in de samenleving. Wij verwijzen naar de inhoud van deze nota en roepen hier graag onze waardering voor hen in herinnering: "De functie van pastoraal werk(st)er doet de Kerk goed en is van blijvende waarde voor de kerkelijke gemeenschap."¹⁵

Herstructurering

Vanuit de invalshoek en specifieke deskundigheid van de kerkopbouw wordt de laatste decennia gewezen op het belang van reorganisatie of herstructurering van de pastorale zorg in de parochies. Als gevolg van onder meer de teruggang in het kerkbezoek, het teveel aan kerkgebouwen, het grote aantal liturgische vieringen, de soms kleine parochies en het dalend aantal priesters zijn samenwerking, federatie en/of fusies van parochies onontkoombaar. Deze processen doen zich voor in alle West-Europese landen. We verwijzen exemplarisch naar een Duitse en een Belgische brochure. Door het secretariaat van de Duitse Bisschoppenconferentie werd in 2007 de nota *'Mehr als Strukturen...'* *Neuorientierung der Pastoral in den (Erz-) Diözesen. Ein Überblick*¹⁶ uitgegeven. Schematisch wordt in deze studie onder de driedeling 'principes – structuren – uitvoering' een kort overzicht gegeven van de concrete plannen van alle Duitse bisdommen. De Belgische bisschoppen schreven in hetzelfde jaar: "Het territorialiteitsprincipe zal wel nooit helemaal worden verlaten, de mens woont immers altijd ergens. Maar de concrete vormgeving van de parochies zal wijzigen. Schaalvergroting en samenwerking tussen gemeenschappen dringen zich op, ook al door het geringer aantal priesters. Gemeenschappen worden complementair en werken subsidiair."¹⁷ Aldus kan men lezen in: *Hij heeft ons krachtig moed willen inspreken. Een brief aan de priesters ter bemoediging*, een mooie brief van de Belgische bisschoppen die wij graag ter lezing en bespreking aanbevelen. Samenwerking en herstructurering van parochies en teamvorming is een thematiek die uiteraard ook in de Nederlandse diocesen van alle betrokkenen veel energie, overleg en aandacht vraagt. De verschillende nota's met eigen diocesane accenten kunnen bij de afzonderlijke bisdombureaus worden opgevraagd.

Vitalisering van parochies

Hoe belangrijk goede structuren ook mogen zijn, uiteindelijk staan zij ten dienste van het doorgeven van het evangelie, het vieren van de sacramenten, het verlenen van pastorale zorg en het uitvoeren

van de diaconale opdracht. Vitalisering of revitalisering van parochies is de belangrijkste beleidslijn van ons als bisschoppen. We willen de totstandkoming of de continuering van krachtige parochies en/of parochieverbanden bevorderen. We zien hier toe diverse mogelijkheden en instrumenten. De belangrijkste willen we in het kort de revue laten passeren.

a) Allereerst zijn we dankbaar dat er in de huidige parochies vele toegewijde vrijwilligers zijn. Deze mannen en vrouwen, jongeren, volwassenen en senioren steken veel tijd en energie in de opbouw van parochies. Zoals bij de eerste generaties christenen zien we ook in onze tijd een hoge graad van betrokkenheid van veel gelovigen bij hun gemeenschap. Dat is verheugend.

b) Voorts kunnen de verschillende nieuwe 'kerkelijke bewegingen' en manifestaties zoals de Katholieke Jongerendagen en de Wereldjongerendagen bijdragen aan de gewenste vitalisering van de parochies. Bepaalde groepen van jongeren en volwassenen zijn op zoek naar de zin van het leven en zijn ontvankelijk voor de boodschap van Jezus Christus en van de Kerk. Zij worden op hun geloofsweg niet gehinderd door een mogelijke ballast uit het verleden. Zij willen zich als christenen engageren voor kerkgemeenschap en samenleving.

c) De zogenaamde *Small Christian Communities* die voor een deel gerelateerd zijn aan de nieuwe kerkelijke bewegingen vormen eveneens een waardevol instrument in het kader van een verlevendiging van de parochiegemeenschappen. *Small Christian Communities* kunnen worden omschreven als: "kleine groepen (8-15 mensen) die op een of andere manier een binding hebben met de R.-K. Kerk en die regelmatig (eens per 1 à 2 weken of in blokken van bijeenkomsten) bij elkaar komen om te bidden en het geloof met elkaar te delen."¹⁸ Deze manieren van *faith-sharing* kunnen bij de onontkoombare schaalvergroting zorgen voor de eveneens vaak gewenste schaalverkleining en/of schaalverfijning.

d) Een heel belangrijk instrument bij de opbouw van krachtige parochies vormt de persoonlijke en gemeenschappelijke geloofsverdieping.

Catechese, toerusting en verdieping van het gebedsleven doen christenen groeien als gelovigen. Het lijkt erop dat het taboe om over God te spreken en van je geloof te getuigen in onze samenleving de laatste jaren wordt doorbroken. Des te belangrijker zijn zelfbewuste en goed gevormde katholieken. Hier liggen ook vele uitdagingen en kansen voor oecumenische samenwerking.

e) Er zouden er nog meer te noemen zijn, maar als laatste instrument ter vitalisering van parochies willen we hier de missionaire en diaconale dynamiek noemen. Bezinning dient immers gecombineerd te worden met dienstbaarheid, evangelisatie en diaconale actie. Er dient een vruchtbare onderlinge wisselwerking te bestaan tussen de 'beweging naar binnen' en de 'beweging naar buiten'. Wij hopen dat we met de *Bisschoppelijke Brief over missie in de 21ste eeuw. Getuigen van de hoop die in ons leeft*¹⁹ de missionaire taak van parochies en gelovigen nieuwe impulsen kunnen geven.

Roepingenpastoraat

Alle gedoopten hebben een taak bij de vitalisering van de parochies. Omdat de Eucharistie het hart vormt van het leven van geloofsgemeenschappen zijn priesters belangrijk en onvervangbaar bij de opbouw van parochies. De geloofsgemeenschap zal zich vooralsnog moeten instellen op een geringer aantal priesters. Van groot belang voor de naaste toekomst is het daarom, het roepingenpastoraat te intensiveren. Zoals reeds uiteengezet zijn wij overtuigd van de waarde van de geldende criteria van toelating tot het gewijde ambt. Wij pleiten ervoor dat allen zich gezamenlijk inspannen voor een gunstig klimaat, waarin roepingen tot het gewijde ambt kunnen ontluiken en groeien en met vertrouwen beantwoord kunnen worden. Hiervoor is gebed noodzakelijk en het vervangen van de voortdurende kritiek op de criteria – die juist een contraproductieve werking heeft – door een positieve bejegening van het huidige priesterschap en de huidige Kerk. Kunnen juist vitale parochies niet een gunstige voedingsbodem voor roepingen vormen? In het Marcusevangelie lezen we dat Jezus de rijke

jongeman eerst liefdevol aankeek alvorens Hij hem tot consequente navolging uitnodigde (Mc 10,17-31). De ervaring van de persoonlijke liefde van de Heer maakt navolging in de vele vormen die er zijn mogelijk, omdat navolging dan het 'verkopen wat je bezit' ten gunste van 'een grotere schat' wordt. Wij zijn ervan overtuigd dat de fascinatie voor het evangelie, de kracht van de Eucharistie en de eucharistische aanbidding en de ervaring van het gedragen worden door een vitale geloofsgemeenschap het mogelijk maken, om van harte de liefdevolle blik van Christus te beantwoorden. Het is onze overtuiging dat de bijzondere navolging van de Heer zowel voor de betreffende persoon als voor de katholieke gemeenschap tot zegen en geluk zal strekken.

6. Besluit: de Kerk als een oude bron met fris opborrelend water

In de jaren na het Tweede Vaticaans Concilie werd de Kerk wel een oude bron met fris opborrelend water genoemd. Men greep daarbij terug op vergelijkingen van kerkvaders uit de eerste vier eeuwen en men wilde er zijn fascinatie mee uitdrukken voor de eeuwenoude Kerk en het vertrouwen in haar dikwijls bruisende leven. In onze tijd zijn er tekenen dat het vrije stromen van het bronwater belemmerd wordt door diverse, vooral culturele, obstakels. Maar we zien in de bron ook allerlei nieuwe stromen van heilzaam water opborrelen. Uiteindelijk is het de verrezen Heer zelf die in de Geest en door Zijn Volk de samenleving het levende water (vgl. Joh 4,1-42; 7,37-39) wil schenken. Moge Hij de inzet van ons allen voor de verdere opbouw van Zijn Kerk in ons land zegenen. We willen ons als gedoopten openen voor het geschenk van het geloof, dat we ontvangen hebben en voor de eraan corresponderende opgave. Mogen we inspiratie vinden voor wat ons gezamenlijk opgedragen is in het voorbeeld van de heilige Willibrord en moge deze patroon van de Nederlandse kerkprovincie voor ons allen een voorspreker zijn.

Eindnoten

1. Bisschoppelijke brieven nr. 29, Utrecht 1992. Te bestellen via: bestel@rkk.nl.
2. Utrecht 1999, in: *Kerkelijke documentatie (KD)* 27/8 (10 september 1999).
3. Nijmegen 2007.
4. Wij onderschrijven de kritiek van prof.dr. Hervé Legrand o.p., dat op verzoek van de magister en de Generale Curie van de orde van de predikbroeders in januari 2008 naar alle parochies in Nederland is verzonden. Vgl. de brief van fr. Carlos A. Azpiroz Costa o.p. d.d. 7 januari 2008 en het artikel: *De tekst van de Nederlandse provincie over Gewijde ambten en Eucharistie* (13 pagina's) van de Franse theoloog H. Legrand.
5. Vgl. voor Volk van God: Lv 26,12, 1Pe 2,9v, Rom 9,25v, 2Kor 6,16 en Tit 2,14; voor Lichaam van Christus: 1Kor 10,16v; 12,12v en Ef 1,22v; en voor Tempel van de heilige Geest: 1Kor 3,16v; 6,19 en 2Kor 6,16.
6. Vgl. voor deze tweede inlas: *Kerk & Ambt*, blz. 21, 24, 34 en 36.
7. Dit is één van de kritiekpunten van het generaal bestuur van de dominicanen op het rapport. Vgl. *rkkkerk.nl*, jaargang 5, nummer 20 (21 december 2007), blz. 718.
8. *Sacrosanctum concilium* § 106.
9. *Ecclesia de Eucharistia* (8 maart 2003), 6, in: *KD* 31/4 (6 juni 2003), 101. Zie voor de Eucharistie ook: *Catechismus van de Katholieke Kerk* (Kampen 2008), §§ 1322-1419; Paus Benedictus XVI, post-synodale apostolische Exhortatie *Sacramentum caritatis* (22 februari 2007), in: *KD* 35/5-6 (1 juni 2007). Vgl. voor de oecumenische discussie over Eucharistie en avondmaal het Lima-rapport: *Verklaringen over doop, Eucharistie en ambt van de Commissie voor Geloof en Kerkerde van de Wereldraad van Kerken uit 1982* (Amersfoort 1982). De reactie van de Nederlandse bisschoppen is opgenomen in: *Oecumenisch Vademecum* ('s-Hertogenbosch, 1991vv), Li 44-56. Dat van de Raad voor de Eenheid der Christenen en de Congregatie voor de Geloofsleer, *Doop, Eucharistie en Ambt. Het antwoord van de R.-K. Kerk op het BEM-rapport*, in: *KD* 17/5 (mei 1989), 333-372.
10. In: *Wereldjongerendagen Keulen 2005. Toespraken en preek paus Benedictus XVI, catecheses Nederlandse bisschoppen*, *KD* 33/5-6 (9 september 2005), 153-156.
11. Zie blz. 13-26.
12. Vgl. *In Christus' naam*, blz. 28vv; Bisschoppen van België, *Hij heeft ons krachtig moed willen inspreken. Een brief aan de priesters ter bemoediging* (Brussel 2007), 12-14, in: *KD* 35/3-4 (16 maart 2007); Johannes Paulus II, *postsynodale apostolische Exhortatie Pastores dabo vobis*, in: *KD* 20/5 (juni 1992), met name §§ 27-30; Verklaring van de Congregatie voor de Geloofsleer *Inter insigniores* (15 oktober 1976), in: *Archief van de Kerken* 32/7 (29 maart 1977), 283-296; Johannes Paulus II, apostolische Brief *Ordinatio sacerdotalis* (22 mei 1994), in: *KD* 22/5 (juli 1994), 269-271.
13. Wij bevelen lezing van de volledige tekst van *Inter insigniores* en *Ordinatio sacerdotalis* van harte aan. Waardevol zijn ook het uitvoerige Romeinse commentaar bij *Inter insigniores* en twee korte commentaren van Duitse bodem hierbij, opgenomen in: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, *Verlautbarungen des Apostolischen Stuhls*, 117 (22 mei 1994). Het Romeinse commentaar is ook in Nederlandse vertaling verschenen: *Archief van de Kerken* 32/7 (29 maart 1977), 296-316.

14. Nederlandse Bisschoppenconferentie, *Meewerken in het pastoraat. Beleidsnota bij de 'Instructie over enige vragen betreffende de medewerking van lekgelovigen aan het dienstwerk van de priesters'* (Utrecht 1999), in: *KD 27/8* (10 september 1999).

15. *Meewerken in het pastoraat*, blz. 20; vgl. ook blz. 7: "Het feit dat er mensen zijn die, hoewel niet gewijd, bereid zijn van kerkelijk of pastoraal werk hun beroep te maken, verstaan wij als een teken van de zorgende aanwezigheid van Gods Geest in zijn Kerk."

16. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, *Arbeitshilfen* nr. 216 (Bonn 2007).

17. Brussel 2007, blz. 20 (opgenomen in: *KD 35/3-4* (16 maart 2007), blz. 67).

18. *Als een druppel in het water. Small Christian Communities en soortgelijke vormen van kerkelijke participatie in de R.-K. Kerk*, KASKI rapport nr. 540 (Nijmegen 2005), blz. 5.

19. Secretariaat RKK (Utrecht 2006).

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Inleiding	4
Nieuwe vragen	4
2. De Kerk: op zoek naar het zelfverstaan van de R.-K. Kerk volgens Vaticanum II	5
De rijkdom van Vaticanum II	5
<i>Lumen gentium</i> biedt een evenwichtige kerkvisie	6
3. De Eucharistie: bron en hoogtepunt van heel het christelijk leven	7
De éne Eucharistie en haar vele aspecten	7
De intrinsieke band tussen Kerk en Eucharistie	8
4. Het priesterambt: niet slechts functioneel maar vooral sacramenteel van karakter	8
Het gemeenschappelijke priesterschap en het ambtelijke priesterschap	9
Functioneel en/of sacramenteel?	10
Positief tegenover de geldende criteria van toelating tot het gewijde ambt	10
5. Samen werken aan de uitdagingen waar bisdommen en parochies voor staan	12
Pleidooi voor een gezamenlijke inzet	12
Herstructurering	13
Vitalisering van parochies	13
Roepingenpastoraat	14
6. Besluit: de Kerk als een oude bron met fris opborrelend water	14
Eindnoten	15

Colofon

De bisschoppelijke Brief 'Kerk, Eucharistie en Priesterschap' is een uitgave van de afdeling Pers & Communicatie van het Secretariaat RKK.

Bestellen: Postbus 13049, 3507 LA Utrecht,
e-mail: bestel@rkk.nl, tel.: 030 2326909.

Prijs: € 2,- (exclusief verzendkosten)

Omslagillustratie: Duccio di Boninsegna (1255-1319), Het Laatste Avondmaal